

Goi Paleolitoa

KRONOLOGIA: Gutxi gora behera 35.000/10.000 B.P.

GIZAKIA: Une honetatik aurrera gure moduko gizakia aurki dezakegu, *Homo sapiens sapiens* edo Cro-Magnon delakoa alegia (gu ere Cro-Magnon gizakiak gara).

JANZKERA: Denetariko landare-zuntzak (belarrak, lastoak, azala, hostoak) erabiltzen zituzten. Dena den, oinarrizko lehengaia larrua litzateke oraindik, josita (jostorratza Solutre aldian asmatu zen) eta botoi oso sinpleekin, nahi izanez gero. Oinetakoei buruz ezer gutxi esan daiteke, baina seguruenik abarketen itxurako zerbait erabiliko zuten.

ASENTAMENDUAK: Atari zabalean edo harpeetan (gutxiago) kokatzen ziren, eta batez ere, kobazulo nahiko itxiak aukeratzen zituzten: atarian lana egiten zuten, barrurago lo, eta labar-artearen adierazpenetarako are barrurago sartzen ziren. Taldeak 15-20 lagun inguruk osatzen zituzten.

KLIMATOLOGIA: Epe honetan, Pleistozenoko garai klimatiko hotzenak bizi izan ziren. Itsasoa, egun baino 120 metro baxuago egotera iritsi zen, polo eta glaziarretan metatzen zelako lurrian dagoen uraren zati handi bat.

FAUNA ETA LANDAREDIA: Fauna eta landaredia Behe eta Erdi Paleolitoan deskribatutakoaren oso antzekoak ziren. Hortaz, garai hotzetan mamuta, iledun errinozeroa, elurretako erbia, jatuna eta antzekoak topa genitzakeen animalien artean, eta batez ere koniferoak zuhaitzen artean. Garai epeletan, berriz, egun ezagutzen ditugun animalia eta landare-espezieak zeuden: baso hostogalkorren hedapena azpimarratu behar da. Animalien artean, oreina, orkatza, zaldia, basurdea eta felido gehienak ziren nagusi.

EKONOMIA: Harrapariak ziren, baina espezializatuak eta sistema orekatuan. Urtez urte, urtaroz urtaro eta, seguruenik, hilabetez hilabete, bilketa, arrantza eta ehiza planifikatuak praktikatzen zituzten. Ez zuten goserik pasatzen. Txakurra etxekotu zen, ehizan laguntzaile gisa erabiltzeko.

GARAPEN TEKNIKOA: Oso handia, bai harrizko, bai hezurrezko, bai bestelako tresnerian. Harrizko tresneriaren barruan, anizte-prozesua eman zen, eta tresnak gero eta txikiagoak eta luzeagoak ziren (prozesu honi, Leptolitizazioa esaten zaio). Gehien hedatu ziren harrizko tresnen artean, zizela, karraskagailua, zulagailua eta bizkar zanpatudun xafla edo punta dugu.

Hezurrezko tresneriaren barruan, ostera, hagaxkak, azagaiak, jostorrazak (Solutre alditik aurrera) edo arrankaziak (Madeleine aldian) hartu behar dira kontutan. Zintzilikariak, botoiak, etab. egiten zituzten.

PORTAERA SINBOLIKOAK: Bai hilobiratzeek, bai labar-arteak eta bai arte higikorrek proiektzio handia izan zuten. Musikaren zantzuak ditugu (txirulak Isturitzen), eta dantza ere egon zitekeen.

AZTARNATEGI GARRANTZITSUENAK:

Isturitz (Donamartiri, Nafarroa Beherea): Zalantzarik gabe, Euskal Herrian dagoen aztarnategi arkeologiko garrantzitsuena dugu. Txanda eta ikertzaile desberdinek industria, batez ere XX. mendearen lehen erdian. Denetarikoa dauden arren, bereziki garrantzitsuak dira Gravette eta Madeleine aldiko mailak.

Gatzarria (Zühara, Zuberoa): G. Laplacek 50eko hamarkadan indusi zuen, batez ere lehen Goi Paleolitoko maila oso aberatsa duen aztarnategi hau (Castelperron, Protoaurignac, Aurignac eta Gravette aldiak).

Koskobilu (Olazti, Nafarroa): 40ko hamarkadan eta Olaztiko harrobiaren eraginez suntsituriko aztarnategia, berreskuratutako materialen arabera bereziki interesgarria dena.

Bolinkoba (Abadiño, Bizkaia): Aranzadi eta Barandiaranen zuzendaritzapean 30eko urteetan indusitako haitzuloa. Gravette, Solutre eta Madeleine aldiko maila oso aberatsak izateagatik du batez ere garrantzia.

Labeko Koba (Arrasate, Gipuzkoa): 1987 eta 1989 bitartean A. Arrizabalagaren zuzendaritzapean berreskuratutako aztarnategia, Arrasateko saihebidetaren lanen ondorioz kobazuloa txikitu aurretik. Maila aipagarrienak lehen Goi Paleolitokoak dira, Protoaurignac eta Aurignac aldikoak batez ere.

Ekain (Deba, Gipuzkoa): Santimamiñen bezala, labar-artearen adierazpen garrantzitsuak topatu dira Ekainen, Madeleine aldikoak hauek ere. Haitzuloaren atakan zegoen aztarnategia 1968 eta 1974 bitartean Altuna eta Barandiaranek zuzendutako ikertaldeak arakatu zuen.

Urtiaga (Deba, Gipuzkoa): Beste indusketa klasikoetako bat dugu hau. 1936an Aranzadik eta Barandiaranek bertan behera utzi behar izan zituzten bertako landanak, eta ez zuten berriro inoiz ere elkarrekin topo egin. Barandiaran 1953an itzuli zen, Iparraldetik bueltan zetorrela. Beste batzuen artean, Madeleine aldiko geruzak dira aipagarrienak.

Aitzbitarte (Errenteria, Gipuzkoa): Errenteriako Landarbason dagoen Aitzbitarte muinoan bost kobazulo daude, tartean III.a eta IV.a eduki arkeologikodunak. Aitzbitarte IVko indusketa gehienak kontrolik gabe garatu ziren ia 1960ra arte, alegia Barandiaranek lehenengo ikerkuntza zientifikoa burutu aurretik. Bestalde, 1986tik Gravette eta Solutre aldiko maila oso aberatsak dituen Aitzbitarte III izeneko haitzuloa industen ari dira Altunaren zuzendaritzapean.